

Rekenkamerbrief

Meta-analyse Participatie

Meta-analyse Participatie

Hierbij bieden wij u de rekenkamerbrief Leiderdorp Meta-analyse participatie aan. In deze brief hebben wij de bevindingen zoals deze zijn opgenomen in de meta-analyse Participatie van de Vereniging van Rekenkamers (VvR) vertaald naar de Leiderdorpse situatie.

Uit artikel 182 van de Gemeentewet volgt dat de Rekenkamer zowel gevraagd als ongevraagd een onderzoek kan instellen. Dat laatste heeft de Rekenkamer in dit geval gedaan.

In meta-analyses brengt de VvR de inzichten uit rekenkamerrapporten over een bepaald thema samen. Hiermee helpt de VvR rekenkamers bij het vormgeven van toekomstig onderzoek. Dit is de meta-analyse van 102 rekenkamerrapporten over participatie.

Het metadossier met de rekenkamerrapporten vindt u hier: <https://www.rekenkamers.nl/metadossier-en-meta-analyse-participatie/>.

Rekenkamerbrief

Retouradres: Stadhuisplein 1, 2300 PC Leiden

Gemeenteraad van Leiderdorp
In afschrift aan:
College van B&W
De gemeentesecretaris

Stadshuis Leiden
Stadhuisplein 1
2300 PC Leiden

Telefoon: 06 - 43 48 67 20
E-Mail: rekenkamer@leiden.nl

Datum: 9 juli 2025

Contactpersoon: Esther Loozen

Kenmerk:

Onderwerp: rekenkamerbrief Meta-analyse Participatie

Beste leden van de raad,

Op dit moment is uw raad en gemeente bezig met de nieuwe participatieverordening. De Rekenkamer brengt u daarom graag op de hoogte van een 'meta-analyse' over participatie die u kan helpen bij uw besluiten. Voor de Vereniging van Rekenkamers analyseerden Marije van den Berg (van uw Rekenkamer) en Vincent van Stipdonk 102 rekenkamerrapporten over participatie. Het onderzoeksrapport vindt u [hier](#). Het onderzoek naar participatie dat wij deden in Leiderdorp, is daar een van.

In deze rekenkamerbrief vatten we eerst de inzichten over participatie samen die uit deze 102 rapporten komen: wat is participatie en wat zijn belangrijke basis- en succesfactoren? Daarna gaan we in op de rol van de raad bij participatie.

Over participatie

Wat is participatie (en wat niet)

De essentie van participatie is dat er samenwerking is tussen gemeenschap en gemeente.

- Participatie is een containerbegrip, zonder scherp afgebakende betekenis. In de 102 onderzochte rekenkamerrapporten staan allerlei termen, zoals: burgerparticipatie, bewonersparticipatie, inwonersparticipatie, publieksparticipatie, beleidsparticipatie, interactief beleid, co-creatie, jeugd- en jongerenparticipatie, overheidsparticipatie, participatieve democratie, doe-democratie, maatschappelijke democratie, meervoudige democratie... Die breedte is prima, omdat de samenwerking tussen gemeente en gemeenschap in de praktijk elke keer andere vormen aanneemt en dus andere namen heeft. Als je een participatietraject start of volgt, is het goed je bewust te zijn van deze breedte. En na te gaan welke gevolgen een eventuele afbakening van het begrip heeft voor hoe en waarnaar je kijkt.

- Informeren is geen participatie. Hoewel het eenzijdig verstrekken van informatie soms ook 'participatie' wordt genoemd, is de lijn in de 102 rekenkamerrapporten dat participatie tweerichtingsverkeer is met ruimte voor daadwerkelijke inbreng en invloed van inwoners.
- Participatie is geen draagvlakmachine, maar een samenwerkingsproces. Participatie wordt soms ingezet als instrument om draagvlak te krijgen voor al genomen besluiten. Dit kan leiden tot teleurstelling bij inwoners en wantrouwen richting de gemeente.

Basisvoorwaarden voor participatie

- De bereidheid om echt samen te werken; de gemeenschap oefent invloed uit.
- Tijdige betrokkenheid (wanneer er nog iets te kiezen valt).
- Transparante en eerlijke communicatie over de kaders, speelruimte en verwachtingen.
- Inclusiviteit en toegankelijkheid (diversiteit in deelnemers en werkvormen).
- Zorgvuldige terugkoppeling over wat met de inbreng is gedaan.
- Voldoende tijd, middelen, menskracht en deskundigheid voor de uitvoering van de participatie.
- Heldere rolverdeling tussen raad, college en organisatie.

Succesfactoren voor participatie

- Actief luisteren en openstaan voor alle geluiden, ook kritische.
- Werken vanuit de context van inwoners (leefwereld) in plaats van de bestuurlijke context (systeem).
- Durven loslaten en ruimte geven aan initiatieven uit de samenleving.
- Cultuur van leren en experimenteren (risico nemen).
- Een duidelijk aanspreekpunt voor initiatiefnemers.
- Evenwichtige afweging tussen verschillende belangen en het algemeen belang.
- Aandacht voor de praktijk van de uitvoering.

Over de rol van de raad

Inzichten over de volksvertegenwoordiging bij participatie.

- Een dominante opvatting van waaruit de meeste rekenkamers kijken, is dat raadsleden zich moeten beperken tot kaderstelling vooraf en controle achteraf. Ze worden geacht algemene spelregels vast te stellen voor participatie, en zich niet te mengen in de uitvoering van participatieprocessen. Wij hebben als Rekenkamer Leiden & Leiderdorp in ons onderzoek

naar Leiderdorp al aangegeven dat wij daar anders over denken. Raadsleden moeten kunnen controleren of participatie goed verloopt. Daarvoor zijn momenten en handvatten nodig. In ons onderzoek zeiden we daarover:

Het helpt als duidelijker is wat een participatietraject zou moeten opleveren, hoe dat aangepakt moet worden en hoe bewoners daarin tot hun recht kunnen komen.

Kwaliteitscriteria daarvoor heeft de gemeenteraad niet vastgesteld. Het is ook onvoldoende duidelijk op welk moment de raad aan zet is en wanneer het college of de ambtenaren. Vaak laat de raad kansen lopen om vooraf duidelijk te maken wat hij wil. Het college betreft daarbij de raad te weinig en de raad laat dat gebeuren.

- Participatie is een fundament van de democratie, want de overheid is er voor en door burgers. Daarom is het voor raden van groot belang dat de samenwerking tussen gemeente en gemeenschap goed en passend verloopt. Diverse rekenkamers pleiten daarom voor een actievere rol van raadsleden in het democratisch proces en meer reflectie op het functioneren van de lokale democratie.

Spanningen voor de volksvertegenwoordiging

Als raad zult u steeds een balans zal moeten zoeken in de volgende spanningen:

- Structuur versus flexibiliteit: Te veel focus op procedures en beleidskaders kan leiden tot verstarring, maar zonder enige structuur ontstaat onduidelijkheid.
- Verhouding representatieve en participatieve democratie: soms ligt zeggenschap over wat er gebeurt bij raadsleden, en soms bij inwoners. Vaker nog moeten gemeentebestuur en gemeenschap daar samen een goede balans in zoeken.
- Ondersteunen versus overnemen: Gemeenten lopen het risico initiatieven 'over te nemen' van inwoners, waardoor energie en betrokkenheid verdwijnt. De kunst is om te ondersteunen zonder te domineren.

Aandachtspunten voor de volksvertegenwoordiging

Met deze aandachtspunten kunt u als de raad uw rol en invloed op participatie (verder) versterken:

- Richtlijnen boven blauwdrukken: Erken dat elk vraagstuk vraagt om een eigen participatieaanpak. Vraag het college niet om een allesomvattend beleidskader, maar om flexibele richtlijnen met ruimte voor situationeel handelen.
- Transparantie over politieke keuzes: Wees vervolgens bij elk vraagstuk helder over welke aspecten politiek bespreekbaar zijn en welke kaders al vaststaan, zodat inwoners weten waar hun invloed ligt.

- Actievere raadsbetrokkenheid in het gehele proces: beperk als raad en raadslid je betrokkenheid niet tot de kaderstelling vooraf en controle achteraf. Houdt ook tijdens de participatieprocessen voeling met wat er leeft.
- Investeren in gemeenschapskracht: Participatie vereist permanent contact. Stimuleer het college om te investeren in duurzame relaties met de gemeenschap, niet alleen in projectgebonden participatie.
- Sturen op procedurele rechtvaardigheid: Beoordeel participatie niet alleen op uitkomsten of opkomstcijfers, maar ook op de ervaren eerlijkheid van het proces door alle betrokkenen.
- Reflectie op democratische waarden: Organiseer regelmatig gesprekken (bijvoorbeeld in een raadsconferentie) over de lokale democratie en de balans tussen representatieve en participatieve elementen.

Tot slot

We hopen uw raad hiermee te hebben geïnformeerd. En verder te hebben geholpen om (nog) beter om te gaan met participatie. Participatie is fundamenteel voor elke democratische overheid. Het is de basis van een democratie, want de overheid is er voor en door de gemeenschap. Daarom is het van groot belang dat de samenwerking tussen gemeente en gemeenschap goed en passend verloopt. En dat uw raad daarin een goede productieve rol kan vervullen. We hopen dat deze brief weer een bijdrage levert aan uw gesprek daarover. Wilt u meer de diepte in? Dan verwijzen u graag naar de meta-analyse. Die vindt u hier: <https://www.rekenkamers.nl/metadossier-en-meta-analyse-participatie/>

Als u over deze brief vragen of opmerkingen heeft, dan horen we dat graag. U kunt hierover contact opnemen met de secretaris van de Rekenkamer, Esther Loozen. Zij is bereikbaar via telefoonnummer 06 - 43 48 67 20 en rekenkamer@leiden.nl.

Met vriendelijke groet,

Namens de Rekenkamer Leiden & Leiderdorp,

Hans van Egdom, voorzitter